

Мирко Дрманац
Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис”, Чачак
drmanac@gmail.com

Прегледни рад
UDK 050:023АЈЕДНИЦА
БИБЛИОТЕКА(497.11)"1970/1997"
[https://doi.org/10.18485/
bibliotekar.2018.60.2.2](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.2.2)

СТРУЧНИ БИБЛИОТЕКАРСКИ ЧАСОПИС ЗАЈЕДНИЦА БИБЛИОТЕКА 1970–1997

Сажетак: У раду је представљен библиотекарски часопис *Заједница библиотека* који је издавала Заједница матичних библиотека Србије у периоду од 1970. до 1997. године. Овај часопис заузима важно место у историји националне библиотекарске периодике, јер је у једном врло динамичном периоду развоја пружао изузетно корисне стручне информације и упутства библиотекама СР Србије. Овај часопис представља и релевантан показатељ напретка српског библиотекарства, које је у то време имало велики потенцијал и успешно пратило савремена светска стручна достигнућа.

Кључне речи: *Заједница библиотека*, Заједница матичних библиотека Србије, матичне службе, Милош Стојановић, Љуба Јањетовић, библиотекарство, закони, стандарди, прописи, извештаји.

У Крагујевцу је 27. и 28. октобра 1967. године одржано VII Саветовање матичних библиотека СР Србије на коме се опширно дискутовало о актуелним стручним питањима. Учесници су се сложили да у том тренутку постоје многи проблеми које треба решавати: доследно спровођење одредби Закона о библиотекарству, квалитетно обнављање фондова јавних библиотека, као и недовољно одвајање материјалних средстава за рад библиотека. Закључено је да „ови нерешени проблеми упућују библиотеке да међусобно више сарађују и да се удружују [...] како би заједничким снагама могле да реше наведена питања”. У том смислу учесници Саветовања „једногласно су одлучили да се оснује Заједница матичних библиотека

Србије и да се Саветовање прогласи за Оснивачку скупштину заједнице”.¹ Та одлука је спроведена у дело 16. децембра 1968. године, када је одржана Прва редовна скупштина Заједнице матичних библиотека Србије.

Заједница матичних библиотека Србије, која 2018. године пуни пола века постојања, оформљена је у циљу развоја и унапређења библиотечке делатности и изградње јединственог библиотечно-информационог система у Републици Србији. Убрзо по оснивању, Заједница матичних библиотека Србије почела је да издаје билтен *Заједница библиотека*. Већ у уводнику првог броја из 1970. године наведено је да главни циљеви информативног органа Заједнице матичних библиотека Србије проистичу из основних задатака Заједнице. Назначени циљеви били су:

- да подстиче и потпомаже остварење основних задатака библиотека у складу са потребама друштвене заједнице;
- да подстиче и организује разне облике сарадње и размену искустава међу библиотекама;
- да прати развој библиотека и да о појединим питањима и проблемима даје предлоге за решавање;
- да указује на значајније стручне радове из области библиотекарства;
- да истиче и помаже позитивне примере рада библиотека и библиотечких радника, укључујући и систем образовања, школовања и стручног усавршавања кадрова.²

Шездесетих година 20. века под утицајем идеја „оца менаџмента” Питера Дракера (Peter Ferdinand Drucker, 1909–2005), амерички теоретичар библиотекарства Џеси Шир (Jesse Hawk Shera, 1903–1982) изнео је мишљење да библиотекама треба „организационо знање” које подразумева: унутрашњу организацију и управљање библиотекама као установама са специфичним циљевима и окружењем, сарадњу библиотека на локалном, регионалном, националном и међународном нивоу, разумевање структуре добровољног професионалног удруживања, као и разумевање историјске улоге библиотека у друштву. Наведени циљеви часописа као да носе далеки одјек идеја Дракера и Шира. Такође, у поменутом уводнику наведено је да „свака библиотека треба да буде активан чинилац, или бар посредник у образовном и научноистраживачком раду у једном месту, крају или региону”.³ Шир се залагао за статус библиотекарства као

¹ Адем Блаца, „Основана Заједница матичних библиотека Србије”, *Библиотекар* год. 19, бр. 5–6 (1967): 368.

² Редакција, [„Предговор”], *Заједница библиотека* год. 1, бр. 1 (1970): [3].

³ Редакција, [„Предговор”], [4].

трансдисциплинарне друштвене и хуманистичке науке у којој могу да се примене методе емпиријског научног истраживања путем прикупљања и анализе мерљивих статистичких вредности као што су: величина фонда, однос појединих делова фонда на основу стручних група, по предмету или по формату, набавка публикација и праћење савремене издавачке продукције у одређеној области, квалитет каталога и других врста библиографских услуга, трошкови радних операција у библиотеци, квалитет база података којима библиотека располаже и њихова претраживост, брзина услуге, радни учинак запослених, везе са сродним институцијама, праћење интересовања различитих категорија корисника итд. Сасвим је јасно да су иницијатори покретања *Заједнице библиотеке* били веома добро упознати са актуелним дешавањима у светском библиотекарству.

Задатак часописа био је: „да публикује документа која доноси Заједница матичних библиотека Србије, библиотечке прописе које доносе републички органи, као и рад свих матичних библиотека и Заједнице.”⁴ Часопис је по уређивачкој концепцији представљао „живу документацију” рада Заједнице, библиотечке праксе и стручних пројеката, чиме је директно утицао на ток промена библиотечке делатности у Србији.

Већ у прва три броја билтена види се отвореност рада Заједнице матичних библиотека Србије. Објављени су изводи из дискусије на седницама Извршног одбора и Скупштине Заједнице, као и изводи седница Просветно-културног већа скупштине СР Србије. Поред тога објављени су и радни материјали: *Програм развоја Народне библиотеке СР Србије 1970–1980*, *Полазне основе пројекције развоја библиотекарства у СР Србији за период 1971–1975*, *Делатност и развој матичних библиотека и мера за унапређивање њиховог рада*, *Развој школских библиотека у СР Србији*, *Закључци Просветно-културног већа Скупштине СР Србије о мерама за унапређење матичних и школских библиотека и Методологија израде концепције плана рада матичних библиотека*. Већ 1972. године објављени су планови пројекта изградње Централног каталога СР Србије и стандардизације библиотечке статистике. Према речима Драгутина Никчевића, објављене материјале карактерише, практично, једна одредница „Библиотеке – Србија – Развој”.⁵

⁴ Уредништво, „Поводом 10 година излажења 'Заједнице библиотека'”, *Заједница библиотека* год. 10, бр. 2 (1982): [5].

⁵ Драгутин Никчевић, „Две године часописа 'Заједница библиотека' 1970–1971”, *Библиотекар* год. 24, бр. 1/2 (1972): 203.

Часопис током двадесет година излажења није мењао карактеристично двобојно сиво-бело графичко решење корица које је креирао Нико Милошевић, а текстови су на ћириличном писму. У свакој свесци налазио се садржај, подаци о редакцији, главном и одговорном уреднику, лектору и коректору, као и креатору корица. Са унутрашње стране задњих корица налазиле су се информације о слагачу, метеру и типомашинисти, штампарји или подаци везани за претплату. Часопис је 1970. штампало предузеће „Графичар” из Ковина, а каснијих година Штампарија и књиговезница „Шид”, „Србоштампа”, „Просветина” штампарија, ГРО „Димитрије Давидовић” Смедерево, „Нови дани” и „Вук” Београд, као и штампарија Народне библиотеке Србије.

Билтен је у почетку уређивао одбор од пет чланова. Од првог броја 1970. до свеске 3 у 1973. главни и одговорни уредник био је Светислав Ђурић. Остали чланови редакције били су Адем Блаца, Станија Глигоријевић, Јелка Ивановић и Драгутин Никчевић. Почев од свеске 4 за 1973. главни и одговорни уредник је Мирослава Бошковић, а остали чланови Наста Младеновић и Борислав Радовић (до свеске 2 за 1974). Почев од двоброја 3–4 за 1974, па до свеске 1–2 за 1975. главни и одговорни уредник је непромењен и члан је Издавачког савета, који обавља функцију редакције, а остали чланови су: Вера Бранковић-Сечански, Светислав Ђурић, Синиша Јовановић и Борислав Радовић. Вршилац дужности главног и одговорног уредника приликом изласка свески 3 и 4 за 1975. је Борислав Радовић. Главни и одговорни уредник свеске 1–4 за 1979. је др Милорад Најдановић, који је и члан Издавачког савета у коме су: мр Милан Пражић, Бранка Пешаковић, др Владимир Јокановић и Миленко Радовић. Почев од свеске 1 за 1980. главни и одговорни уредник је др Владимир Јокановић, који је и члан Издавачког савета кога сачињавају: др Милорад Најдановић, др Никола Цветковић, Мирослав Чомић и Миленко Радовић. Владимир Јокановић обављао је дужност главног и одговорног уредника до 1986, након чега је на дужност дошао Мирослав Чомић и обављао је до броја за 1988/89. Уредник двоброја за 1993/94. био је Добривоје Младеновић, а 1995/96. и 1997. Владимир Шекуларац. Остали чланови редакције били су и Милица Катић (1984–1987), мр Жељко Вучковић (1988/89–1993/94), мр Бранислава Поповић (1993/94), Драган Којић (1997), мр Србислав Миленковић (1997) и мр Мила Стефановић (1997). Подаци за 1995/96. нису наведени. Секретари редакције након 1987. биле су Лепосава Чукић (1987–1988/89) и Милица Савић (1993/94–1997).

Мада је почетком 80-тих година цена *Заједнице библиотека* била 200 динара за иностранство, 100 динара за библиотеке и установе, а 60 динара

за појединце, часопис је углавном бесплатно дељен матичним библиотекама у СР Србији, националним библиотекама у републикама, а одређен број примерака је слат библиотекама и друштвенополитичким радницима у сектору културе СР Србије. Отежано финансирање је повремено доводило до прекида у излажењу и проблема у одржавању континуитета нумерације година и годишта часописа. Први прекид излажења услед недостатка средстава био је у периоду од 1976. до 1978. Број за 1988/89. штампан је 1991, бројеви од 1990. до 1992. нису изашли, а двоброј за 1993/94. штампан је тек 1995. Такође, у нумерацији је прескочено осамнаесто годиште.

Основана 1968. као Заједница матичних библиотека Србије, асоцијација је неколико пута мењала назив. Пошто су уставно аутономне покрајине имале широке прерогативе, прво преименовање било је 1979. у Заједница матичних библиотека СР Србије без/ван социјалистичких аутономних покрајина. Под утицајем политичких промена 1989. уједињена је као стручно удружење на нивоу целе републике под називом Заједница матичних библиотека СР Србије. Распадом бивше Југославије 1992. је трансформисана у „јединствену стручну асоцијацију свих библиотека у Србији” као Заједница библиотека Србије, а овај назив поново је промењен 2005. у Заједница матичних библиотека Србије. Као гласило Заједнице матичних библиотека Србије часопис је у бројевима од 1970. до 1983. имао поднаслов „Информативни орган Заједнице матичних библиотека Србије”, затим од 1984. до 1988/89. поднаслов „Информативни орган Заједница матичних библиотека Србије”. Пошто је 1992. асоцијација променила име у Заједница библиотека Србије, поднаслов је укинута.

Заједница библиотека представљала је специјализован стручни часопис који се бавио проблемима управљања и развоја библиотека, док је шира питања библиотечке делатности, као и данас, обрађивао часопис *Библиотекар*. Лепосава Чукић и Ана Церанић из Одељења за унапређење библиотечке делатности Народне библиотеке Србије приредиле су 1987. изузетно значајан прилог „Стандарди за народне библиотеке”⁶ који је годинама био основна смерница стандардизације рада јавних библиотека у Србији. Стандарди полазе од минимума услова неопходних за нормално функционисање народних матичних библиотека, исказују потребне услове за рад, као и перспективе њиховог даљег развоја за одређен временски период. Пошто су јавне библиотеке дужне да се придржавају прописаних стандарда, овај број *Заједнице библиотека* годинама је коришћен као

⁶ Лепосава Чукић и Ана Церанић, „Стандарди за народне библиотеке: Београд 1986. године”, *Заједница библиотека* год. 15, бр. 1/4 (1987): [37]–73.

обавезна стручна литература у тој мери да је постао асоцијација на сам часопис.

Поводом десетогодишњице излажења часописа редакција је у бр. 1 (1983) објавила ретроспективне *Кумулативне рејистре „Заједнице библиотеке” (1970–1980!)* које је приредио Милош Стојановић.⁷ Прилози су библиографски сређени у оквиру хронолошког, ауторског, географског и предметног регистра. Обрађено је 25 свезака са укупно 2.843 стране, које су објављене у периоду од 1970. до 1983. Хронолошки регистар садржи попис 308 објављених прилога редоследом којим су публиковани и са свим подацима неопходним за идентификацију. Свака јединица хронолошког регистра нумерисана је текућим бројем који у осталим регистрима замењује библиографске податке текста на који се односи. Хронолошки регистар није само препис садржаја сваке свеске овог гласила, већ су пописани и прилози који нису наведени, при чему су и исправљене грешке у пагинацији. У ауторском регистру наведена су имена свих лица која се појављују као аутори прилога, дискусија, извештаја и закључака. Географски регистар садржи све географске појмове који се спомињу у прилозима, и урађен је са намером да буде од користи завичајним одељењима библиотека.⁸ Рад Милоша Стојановића наставила је Љуба Јањетовић која је урадила аналитичку библиографију часописа *Заједница библиотеке* за период од 1983. до 1997. Библиографија је доступна у електронском облику преко сервиса COVIB.SR или преко интернет сајта Народне библиотеке Србије.⁹ Пописано је 168 библиографских јединица распоређених по систему Универзалне децималне класификације. Библиографију прате регистар наслова, именски и предметни регистар. Регистри Милоша Стојановића и аналитичка библиографија Љубе Јањетовић представљају изузетно корисну референсну литературу за истраживање развоја српског библиотекарства.

Мада је основни задатак *Заједнице библиотеке* био да публикује документа која доноси Заједница матичних библиотека Србије, библиотечке прописе које доносе републички органи, као и текуће активности Заједнице и матичних библиотека, часопис је с временом почео да све чешће објављује тематске прилоге који одступају од почетне концепције и тиме је

⁷ Милош Стојановић, „Кумулативни регистри ‘Zajednice biblioteka’ (1970–1980)”, *Заједница библиотеке* год. 11, бр. 1 (1983): [71]–107.

⁸ Стојановић, „Кумулативни регистри ‘Zajednice biblioteka’ (1970–1980)”, 74.

⁹ Љуба Јањетовић, *Zajednica biblioteka 1983–1997* (Београд: Народна библиотека Србије, [s. a.]), <http://bibliografije.nb.rs/bibliografija/bibliotekarstvo/zajednica-biblioteka/> (приступљено 10. 8. 2018).

све више постајао стручни часопис општег типа. Иако је објављено више квалитетних ауторских стручних текстова посвећених јубилејима, значајним личностима и култури, ова промена није била позитивна. Смањивање броја прилога посвећених практичним аспектима професије, упутствима и другим корисним информацијама је показатељ застоја и замирања активности на остваривању друштвених циљева и матичних функција, односно први симптом организационе кризе у српском библиотекарству. Услед великих друштвених и стручних промена часопис је од краја 80-тих година све теже излазио. Према речима уредника Добривоја Младеновића томе је допринело „сиромаштво као трајно стање, с једне, и несређени услови (најблаже речено!) у којима смо радили и животарили”.¹⁰ У *Програму рада Заједнице библиотека Србије за 1998. годину*¹¹ предвиђено је да буде објављена једна годишња свеска *Заједнице библиотека*, али то није остварено и тихо је нестао један од водећих националних стручних часописа.

Осим одређених идеолошких дискурса у виду промовисања тадашњих социјалистичких друштвених вредности, часопису *Заједница библиотека* се у стручном погледу нема шта замерити. Доследно је поштовао смернице Заједнице матичних библиотека Србије, подстицао размену искустава, давао увид у рад библиотека на подручју Србије и подизао квалитет рада на виши ниво. Може се рећи да је часопис представљао пример институционалног заједништва. Посебна пажња посвећена је проблемима „малих” библиотека које су добијале упутства за обуку кадрова, заштиту библиотечке грађе, културну делатност и научноистраживачки рад.

Приметно је да домаћој стручној јавности данас недостаје часопис који би се бавио методичним праћењем развоја библиотечно-информационог система Србије као што је то радила *Заједница библиотека*. Транскрипти разговора на састанцима и скупштинама Заједнице, транспарентно изложени финансијски подаци предрачуна и анализе трошкова пројеката, увид у обим и структуру фондова библиотека чланица Заједнице и исцрпни извештаји претварају часопис у детаљну хронику напора да српско библиотекарство добије већи друштвени значај. Непостојање специјализованог гласила које би се искључиво бавило проблемима менаџмента библиотека представља озбиљан пропуст и упозорење о недовољној друштвеној видљивости рада библиотека, али и о недостатку стручних ресурса биб-

¹⁰ Добривоје Младеновић, „Заједница библиотека поново пред Вама”, *Заједница библиотека* год. 17, бр. 1–2 (1993/94): [5].

¹¹ Заједница библиотека Србије, „Програм рада Заједнице библиотека Србије за 1998. годину”, *Заједница библиотека* год. 20, бр. 1–2 (1997): 154.

лиотекарске заједнице. Часопис ове концепције би данас, у штампаној или електронској форми, могао да буде сабирник добрих иницијатива, сведок важности библиотекарства за друштво, средство стручне сарадње, извор података о организационом и стручном раду, и користан инструмент даљег развоја библиотечно-информационог система Србије.

Literatura:

1. Blaca, Adem. „Osnovana Zajednica matičnih biblioteka Srbije”. *Bibliotekar* god. 19, br. 5–6 (1967): 367–368. (na ćirilici)
2. Ćukić, Leposava i Ana Ceranić, prir. „Standardi za narodne biblioteke: Beograd 1986. godine”. *Zajednica biblioteka* god. 15, br. 1/4 (1987): [37]–73. (na ćirilici)
3. Janjetović, Ljuba. *Zajednica biblioteka 1983–1997*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, [s. a.], <http://bibliografije.nb.rs/bibliografija/bibliotekarstvo/zajednica-biblioteka/> (pristupljeno 10. 8. 2018).
4. Mladenović, Dobrivoje. „Zajednica biblioteka ponovo pred Vama”. *Zajednica biblioteka* god. 17, br. 1–2 (1993/94): [5]. (na ćirilici)
5. Nikčević, Dragutin. „Dve godine časopisa ‘Zajednica biblioteka’ 1970–1971”. *Bibliotekar* god. 24, br. 1/2 (1972): 202–203. (na ćirilici)
6. Redakcija. [Predgovor]. *Zajednica biblioteka* god. 1, br. 1 (1970): [3–4]. (na ćirilici)
7. Simović, Dubravka. „Građa za istraživanje stručne bibliotekarske periodike u Srbiji 1940–2005”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 7, br. 1 (2005): 137–158. (na ćirilici)
8. Stojanović, Miloš. „Kumulativni registri ‘Zajednice biblioteka’ (1970–1980)”. *Zajednica biblioteka* god. 11, br. 1 (1983): [71]–107. (na ćirilici)
9. Uredništvo. „Povodom 10 godina izlaženja ‘Zajednice biblioteka’”. *Zajednica biblioteka* god. 10, br. 2 (1982): [5]. (na ćirilici)
10. Zajednica matičnih biblioteka Srbije. „Materijal sa Skupštine zajednice matičnih biblioteka Srbije”. *Zajednica biblioteka* god. 2, br. 2 (1971): [55]–71. (na ćirilici)
11. Zajednica biblioteka Srbije. „Program rada Zajednice biblioteka Srbije za 1998. godinu”. *Zajednica biblioteka* god. 20, br. 1–2 (1997): 154–155. (na ćirilici)

Mirko Drmanac

Public Library „Vladislav Petković Dis”, Čačak

drmanac@gmail.com

**PROFESSIONAL LIBRARY JOURNAL
ZAJEDNICA BIBLIOTEKA (1970–1997)**

Abstract: This paper presents the library journal *Zajednica biblioteka* (Library Community), published by the Parent Library Community of Serbia in the period from 1970 to 1997. This journal takes an important place in the history of Serbian periodicals in the field of librarianship, because in a very dynamic period of development it provided extraordinarily useful professional information and instructions to the libraries in SR Serbia. This journal is also a relevant indicator of the Serbian librarianship development, which at that time had a great potential and successfully followed the modern professional achievements in the world.

Keywords: *Zajednica biblioteka* (Library Community), Parent Library Community of Serbia, parent services, Miloš Stojanović, Ljuba Janjetović, libraries, laws, standards, regulations, reports.

Примљено: 15. септембра 2018.

Прихваћено: 28. октобра 2018.